

BODNÁR ANDRÁS PÉTER*

Bitektől a bizonyításig: a tisztességes eljáráshoz való jog a digitális bizonyítékok tükrében*From Accusation to Proof: The Right to a Fair Trial in the Light of Digital Evidence***ABSZTRAKT**

A tanulmány célja, hogy választ adjon arra a kérdésre, hogy a büntetőeljárásban is egyre szélesebb körben megjelenő, digitális formában testet öltő bizonyítékok megfelelnek-e az alkotmányos igazságszolgáltatás garanciáját jelentő egyik legfontosabb alapjognak, a tisztességes eljáráshoz való jognak. A kérdés pontosabban úgy fogalmazható meg, hogy a bizonyítási eljárás keretében a terheltnek és a védelemnek lehetősége nyílik-e a digitális formában megjelenő bizonyítékok teljes körű megismerésére oly módon, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme ne következzen be. Ennek érdekében először ismertetem az elektronikus adat fogalmát, mint az eljárásjog újonnan alkalmazott bizonyítási eszközét. Ezt követően tárgyalom a tisztességes eljáráshoz való jog tartalmát, az alapelv eredetét, majd összevetem ezeket a digitális bizonyítékok sajátosságaival, továbbá a bizonyítás szabályaival. Mindezek során, ahol annak relevanciája lehet, hazai és külföldi – főként az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) döntéseiből merítve – bírósági döntéseket is felsorakoztatok. Munkám végeztével összegezem a leírtakat, és választ adok a fent megfogalmazott kérdésre.

Tárgyszavak: bizonyítás, digitális bizonyítékok, tisztességes eljáráshoz való jog, alapjogsérelem

ABSTRACT

The aim of this study is to examine whether digital evidence, which plays an increasingly prominent role in criminal proceedings, complies with one of the most fundamental constitutional guarantees of the administration of justice: the right to a fair trial. More specifically, the study seeks to determine whether, within the framework of the evidentiary process, the accused and the defence are given a genuine opportunity to obtain full access to and examine evidence in digital form in a manner that ensures that the right to a fair trial is not infringed. To this end, I shall first outline the concept of electronic data as a newly applied means of evidence in Hungarian procedural law. I shall then discuss the substance of the right to a fair trial and the origins of this fundamental principle, before comparing these with the specific characteristics of digital evidence and the rules of evidence. Throughout this work, where relevant, I have also cited court rulings from both Hungary and other jurisdictions, drawing primarily on decisions of the European Court of Human Rights. Upon completion of my work, I will summarise the points made and provide an answer to the question posed above.

Keywords: evidence, digital evidence, right to a fair trial, violation of fundamental rights

* Dr. Bodnár András Péter, PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; e-mail: andrisbodnar9@gmail.com; ORCID: 0009-0001-6208-3054.

Kétségtelen tény, hogy hétköznapi életünket szinte teljes mértékben uralja a digitalizáció. Ami korábban akár lehetetlennek tűnt, ma olyan természetes, hogy anélkül mindennapjainkat nehezen tudnánk elképzelni. Gondoljunk bele: ma már néhány másodpercbe kerül, hogy egy felmerülő kérdés kapcsán információhoz jussunk, így ami korábban több órányi tervezést igényelt, ma már egy pillanat műve, legyen szó egy autóútról vagy egy nyaralás konkrét programtervéről. Mindezekhez elég csupán néhány instrukciót megadni valamelyik mesterséges intelligencia alapján működő szoftvernek, és a hön áhított tudás a kezünkben van.

Mindezek mellett nem ejtünk szót az olyan, szintén a technológia által biztosított előnyökről, mint az azonnali átutalás, az online ügyintézés, távoktatás, távmunka stb. lehetőségei, amelyek már természetesnek tűnnek. Adott a kérdés: ha az informatikai fejlődés az emberi élet minden elemét áthatja, miért éppen – szűkítve a témát – a büntetőjog, a büntető joggyakorlat képezne ez alól kivételt, ahol ez ne éreztetné hatását? Természetesen a válasz az, hogy az élet e szegmense sem rejtőzhetett el, a fejlődésre reagálnia kellett, s kell is folyamatosan.

Tanulmányomban arra keresem a választ, hogy a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény képes-e a modern kor által támasztott kihívásoknak oly módon megfelelni, hogy egy olyan fundamentális elv, mint a tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányellenes sérelme ne következzen be. Szűkítve: a büntetőeljárásban egyre inkább elterjedő digitális bizonyítékok felvetik annak kérdését, hogy a bizonyítékok terhelt általi megismerésének lehetősége a jelenlegi bizonyításra vonatkozó szabályok mellett nem csorbítja-e az eljárás egyik alapelvét. Ennek során, a kutatási módszertant tekintve a klasszikus leíró, elemző, valamint dogmatikai módszert alkalmazom. Tekintettel arra, hogy a tanulmány szükségszerű tartalmi elemeit képezi a hazai bírói gyakorlat vonatkozó döntései mellett az Alkotmánybíróság és az EJEB releváns esetjoga is, alkalmazom az esetjogi módszert is.

1. Az elektronikus adat mint bizonyítási eszköz megszületése

2018. július 1-jén lépett hatályba a jelenleg is alkalmazott eljárásjogi kódex, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.). A törvény megszületése mögött meghúzódó jogalkotói cél egy gyorsabb, hatékonyabb, a modern kor kihívásaira is választ adni képes büntetőeljárás megteremtése volt. A modern kor kihívását szem előtt tartó törvény koncepciójának egyik mozzanata volt, hogy önálló bizonyítási eszköz rangjára emelte az elektronikus adatot, meghatározva annak fogalmát¹ is.

A Be.-vel szemben az a társadalmi elvárás fogalmazódott meg, hogy a büntetőeljárások gyorsak s egyszersmind hatékonyak legyenek, azaz a bűncselekmények elkövetőit kivétel nélkül, kevesebb társadalmi erőfeszítés mellett, tisztességes eljárás keretében vonják felelősségre.²

A büntetőeljárások felgyorsítása egyébként számos európai országban kritikus kérdés. Az egyes országok eljárásjogi kódexeikben különböző eszközöket vetnek be a cél elérése érdekében, téve mindezt úgy, hogy közben biztosítják az alapvető jogok tiszteletben tartását. E reformtörekvések sikere ugyanakkor nagymértékben függ attól, képesek-e megteremteni az egyensúlyt a hatékonyság szükségessége és az alapvető jogok – például a tisztességes eljáráshoz

¹ „Elektronikus adat a tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, amely valamely funkcionális információs rendszer által való végrehajtását biztosítja.” Be. 205. § (1) bekezdés.

² POLT Péter: A büntetőeljárás törvény újításainak várható hatásai. *Belügyi Szemle*, 2018/9, 31. (doi: 10.38146/BSZ.2018.9.2)

való jog – védelme között, törekedve arra, hogy egy eljárás ne csupán gyors, de tisztességes és igazságos is legyen.³

A Be. tehát azzal, hogy az elektronikus adatot a korábbi törvénnyel ellentétben immár a bizonyítási eszközök között önállóan nevesíti, igyekezett választ adni a modern kor kihívásaira, hiszen az ilyen jellegű, digitális formában megjelenő bizonyítékok eddig nem minden esetben voltak alkalmazhatók a tárgyi bizonyítási eszköz analógiájára.

Az elektronikus adat önálló szabályozásával a Be. kétséget kizáróan az egyre inkább elterjedő digitális bizonyítékok kezelésének sikerére törekedett. A kérdés mindemellett az, hogy a digitális bizonyítékokhoz kapcsolódó alapvető bizonyítási szabályok összhangban vannak-e a tisztességes eljáráshoz való joggal.

2. A tisztességes eljáráshoz való jog

A tisztességes eljáráshoz való jog egy abszolút érvénnyel bíró, általános jogelv, amelyet az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJE) 6. cikke a következőképp szabályoz: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon ítéletet [...] az ellene felhozott büntetőjog vádak megalapozottságát illetően.”⁴ A tisztességes eljáráshoz való jog tehát egy korlátozhatatlan jog, annak egyes részjogosítványai – betartva a célhoz kötöttség elvét valamint az arányosság elvét – ugyanakkor korlátozhatók.⁵

A tisztességes eljáráshoz való jog fogalmát tekintve rögzíthető, hogy annak egységes definícióját a jogirodalomban nem leljük fel, annak meghatározásakor mindenekelőtt az Alkotmánybíróság határozatait szükséges vizsgálni, ugyanis az Alkotmánybíróság jelentősnek tekinthető – a későbbiekben ismertetésre kerülő – vizsgálat alapján rögzítette a fogalom egyes elemeit.⁶

2.1. A tisztességes eljáráshoz való jog a büntetőeljáráshoz

A tisztességes eljáráshoz való jogot mind az Alaptörvény, mind a Be. deklarálja, és az Alkotmánybíróság is több határozatában foglalkozott vele. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerint: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, észszerű határidőn belül bírálja el.”

A Be. preambuluma szerint: „Az Országgyűlés a Büntető Törvénykönyv, illetve a nemzetközi jog által büntetendő bűncselekmények elkövetőinek a tisztességes eljáráshoz való alapvető jog érvényesülését biztosító, hatékony és észszerű határidőn belül lefolytatott eljárásban történő felelősségre vonása céljából, szem előtt tartva az igazság megállapításának igényét... a következő törvényt alkotja.”

E preambulummal a jogalkotó egyrészt azt a szilárd meggyőződését fejezi ki, hogy a Be. jogpolitikai szempontból újszerűnek tekintendő, a társadalom számára hangsúlyos rendelkezéseket tartalmaz, másrészt pedig tömören prezentálja azon célkitűzéseket, amelyeket a törvényen keresztül közvetíteni kíván.⁷ A Be. a preambulummal világossá teszi, hogy a

³ DOBROCSI Szilvia: *Büntetőeljárás jogi dolgozatok*. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 2024, 245–246.

⁴ Emberi Jogok Európai Egyezménye, 6. cikk 1. bekezdés.

⁵ KOÓSNÉ Mohácsi Barbara: A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése a büntetőügyekben, *Magyar Jog*, 2016/12, 731.

⁶ BAKOS Kitti: A tisztességes eljáráshoz való jog: új jogalkotó irányok, *Jogelméleti Szemle*, 2010/2, 62.

⁷ Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez*. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2018, 35.

büntetőeljárás célja a bűncselekmény elkövetőjének meghatározott módon és formában való felelősségrevonása. A preambulum tehát önálló értékek hordozója is: a jogalkotói cél egy tisztességes, hatékony és észszerű időn belüli eljárás. A preambulum nem csupán szimbolikus, annak megalkotásával a jogalkotó célja az volt, hogy szándékának egyfajta iránymutatása legyen, azaz a kódexet olvasó s alkalmazó akkor jár el helyesen, ha a törvény szövegét a preambulum által megfogalmazottakon keresztül értelmezi.⁸

A fentiekben utaltam arra, hogy pontos definíciót nehezen találunk, de az Alkotmánybíróság jelentős tevékenységet végzett a fogalom egyes elemeinek kibontása, a jog egyes részjogosítványainak meghatározása során. Az Alkotmánybíróság már a 6/1998. (III. 11.) AB számú határozatban elvi jelentőséggel foglalta össze a tisztességes eljárás fogalmát. A határozat tartalma szerint a tisztességes eljárás – a *fair trial* – követelménye az eljárásjogi garanciák érvényesülését foglalja egybe, olyan minőséget biztosítva, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán görcsö alá venni.⁹

A tisztességes büntetőeljárás hivatkozott garanciáit a Be. tartalmazza az alapvető rendelkezések közé építve, de tulajdonképp a teljes eljárásjogi kódexben megtaláljuk mindazon törvényi rendelkezéseket, amelyek az eljárások tisztességének érvényre juttatását szolgálják. Ilyen alapvető rendelkezésnek tekinthető a nyelvhasználat joga, a bizonyítás alapvetései, amelyek deklarálják a legfontosabb bizonyítási szabályokat úgy, mint a vád bizonyítási kötelezettségét, az önvádra kötelezés tilalmát vagy az *in dubio pro reo* elvét, de a tisztességes eljáráshoz való jog kötelékébe tartozik az ítélethirdetés nyilvánossága is.¹⁰

Arra, hogy pontosan mely, a büntetőeljárásban megjelenő szabályokat, jogokat tekintjük a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványainak, a 7/2013. (III. 1.) AB határozat ad választ. A határozat szerint ezek a részjogosítványok különösen a bírósághoz fordulás joga, a tárgyalás tisztessége, a tárgyalás nyilvánossága, a törvény által létrehozott bíróság, a bírói függetlenség és pártatlanság, az észszerű időn belüli elbírálás követelménye, valamint az indokolt bírói döntéshez való jog. Az Alkotmánybíróság egy másik – 8/2015 (IV. 17.) AB határozat – döntése nyomán a testület a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványaként a fegyverek egyenlőségének elvét említi.¹¹

2.2. A fegyverek egyenlőségének elve mint részjogosítvány

Az elv a büntetőeljárások sajátosságaként azt hivatott biztosítani, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalmuk legyen tény- illetve jogkérdésekben véleményt formálni, valamint álláspontját kifejteni. Fontos azonban megjegyezni, hogy ez nem jelenti minden esetben azt, hogy a vád és a védelem azonos jogosítványokkal rendelkezik, de követelményt támaszt abban a tekintetben, hogy a védelem a váddal összevethető mérlegelésű jogosítványokkal rendelkezzen. Az elvnek – Alkotmánybíróság olvasatában – kettős feltétele van. Egyrészt a felek mindegyikének személyes jelenléte az eljárási cselekmények során, valamint egyes eljárási szereplők – például a szakértő – magatartása semleges pozícióban, másfelől az, hogy az ügyben releváns adatokat a vád és a védelem ugyanolyan teljességben és mélységben ismerhesse meg.¹²

⁸ Polt Péter (szerk.): i. m., 35.

⁹ CZINE Ágnes: *A tisztességes bírósági eljárás. Audiatur et altera pars*. HVG-ORAC, Budapest, 2020, 159–160. (a továbbiakban: CZINE 2020)

¹⁰ CZINE Ágnes: A relatív eljárási szabálysértés megítélése, avagy a tisztességes eljárás érvényesítésének útjai. *Magyar Jog*, 2022/5, 257.

¹¹ CZINE (2020): i. m., 158.

¹² GÁCSI Anett Erzsébet: Quo vadis fegyverek egyenlőségének elve. In: Görög Márta–Hegedűs Andrea (szerk.): *Lege Duce. Comitē Familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábrián Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára*. Iusperitus, Szeged, 2017, 127–128.

Jelen tanulmány szempontjából – figyelemmel a digitális bizonyítékok sajátosságaira, valamint a bizonyítás szabályaira – az utóbbi feltétel, az ügyiratok ugyanolyan teljességű és mélységű megismerése a fő kérdés.

3. A bizonyítás szabályai a hatályos eljárásjogi kódexben

A büntetőjogi felelősségről való döntésnek – úgy felmentés, mint bűnösség megállapítása esetében is – tényeken, adatokon bizonyítékokon kell alapulnia, amelyek beszerzésére a bizonyítás nyújt lehetőséget. A bizonyítás során a bűncselekmény elkövetésének, a bűncselekmény elkövetője felkutatásának és a büntetőjogi felelősségnek tényeken, adatokon nyugvó, a jog által szabályozott módon történő megállapításáról van szó.¹³

A büntető eljárás célja, feladata az igazság kiderítése, vagyis annak a megállapítása, hogy történt-e bűncselekmény, továbbá annak is, hogy azt a terhelt követte-e el. Ennek eszköze a bizonyítás, amely egy szabályok által meghatározott megismerési folyamat. Azt tűzi ki céljaként, hogy a korábban megtörtént eseményeket a releváns tények feltárásával, így valamennyi bizonyíték összegyűjtésével, azok értékelésével, mérlegelésével rekonstruálni lehessen.¹⁴

A Be. alapján egyes tankönyvek állítása szerint a szabad bizonyítási rendszer érvényesül, míg más nézőpontok szerint a nem teljesen szabad bizonyítási rendszer. Utóbbi értelmében minden, az eljárásjogi törvény alapján deklarált bizonyíték felhasználható, ugyanakkor a jogszabály elrendelheti a bizonyítási cselekmények teljesítésének és lefolytatásának, a bizonyítási eszközök megvizsgálásának és rögzítésének meghatározott módját.¹⁵ A törvény azonban azt is rögzíti, hogy a büntetőeljárásban szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz, és szabadon alkalmazható minden bizonyítási cselekmény. A törvény azonban elrendelheti egyes bizonyítási eszközök igénybevételét.¹⁶

3.1. A digitális bizonyítékok a Be-ben

A bizonyítékok megismeréséhez fűződő jog vizsgálata előtt mindenképp szükséges tisztázni, hogy dogmatikai szempontból miképpen kezeli a Be. a digitális formában létező bizonyítékokat. A korábban hatályban volt 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) a bizonyítás során az elektronikus adatot, azaz a digitális bizonyítékokat a tárgyi bizonyítási eszköz¹⁷ fogalma alá sorolta. Adott a kérdés: az elektronikus adat önálló bizonyítási eszközként történő nevesítése valóban azt jelenti-e, hogy új bizonyítási eszközről van szó?¹⁸

A jelenleg hatályos Be. a tárgyi bizonyítási eszköz fogalmát az alábbiak szerint határozza meg: „*Tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan tárgy – ideértve az iratot és az okiratot is –, amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas...*”¹⁹ A Be. 204. § (2) szerint: „*Irat minden olyan tárgyi bizonyítási eszköz, amely műszaki, vegyi vagy más eljárással adatokat rögzít, így különösen a papíralapú vagy elektronikus adatként létező szöveg, rajz, ábra.*”²⁰

¹³ FARKAS Ákos–RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019, 191. (doi: 10.55413/9789632959054)

¹⁴ Polt (szerk.): i. m., 383–384.

¹⁵ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 166. § (2) bekezdés.

¹⁶ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 167. § (1) bekezdés.

¹⁷ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról, 115. §.

¹⁸ BODNÁR András Péter: A digitális bizonyítékok megjelenése a büntetőeljárásban – különös tekintettel a szakértő igénybevételére. *Büntetőjogi Szemle*, 2022/1, 20.

¹⁹ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 204. § (1) bekezdés.

²⁰ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 204. § (2) bekezdés.

A korábbiakban szó esett arról, hogy a Be. a 205. §-ban meghatározta az elektronikus adat fogalmát. A fogalomhoz a Be. a 205. § (2) bekezdésében egy kiegészítést fűz, az alábbi: „*Ahol e törvény tárgyi bizonyítási eszközt említ, azon e törvény eltérő rendelkezése hiányában az elektronikus adatot is érteni kell.*”²¹ Az eddigi megállapítások alapján azonban a rendelkezések keveredést mutatnak. A hivatkozott 204. § (2) bekezdés félreérthetetlen módon tárgyi bizonyítási eszközként minősíti az elektronikus adatot. Az elektronikus adatról szóló jogszabályhely szerint pedig az elektronikus adat – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a tárgyi bizonyítási eszköz hatálya alá (is) tartozik. Mindez azt jelzi, hogy a tárgyi bizonyítási eszköz és az elektronikus adat közötti differenciát a törvény nem tudja megragadni, egyértelműen deklarálni.²²

Véleményem szerint – tisztán logikai következtetés alapján – az elektronikus adatot új bizonyítási eszköznek lehet tekinteni. Ellenkező esetben nem lett volna szükség önálló bizonyítási eszközként szabályozni és meghatározni annak pontos fogalmát. A bizonyítékok, ügyiratok megismeréséhez fűződő jog kapcsán ugyanakkor kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy pontosan mit, milyen formában szükséges a terheltnek és védőnek rendelkezésre bocsátani.

3.2. A bizonyítékok megismeréséhez fűződő jog

A Be. a 100. §-ban rögzíti, hogy az eljárás ügyiratait milyen módon lehetséges megismerni. A hivatkozott jogszabályhely szerint: „*Az eljárás ügyiratait a terhelt és védője a terhelt gyanúsított kihallgatását követően, erre irányuló indítványra ismerheti meg.*”²³ A törvény a következőképp szabályozza, pontosan mire terjed ki az eljárás ügyirataira vonatkozó megismerés joga: „*Az (1) bekezdés szerinti megismerés joga az eljárás valamennyi ügyiratára kiterjed, ideértve a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság által beszerzett, illetve a büntetőeljárársban részt vevő személyek által benyújtott, valamint csatolt iratokat és a további bizonyítási eszközöket is.*”²⁴

A régi Be. a nyomozás egységes szabályrendszerében külön eljárásjogi cselekményként szabályozta – a nyomozás végeztével – az iratmegismerési jogot. Ezen változtatott a Be. azzal, hogy a gyanúsítást követően elvileg – indítvány alapján – lehetőség nyílik arra, hogy akár a teljes iratanyagot megismerhesse a terhelt és a védő. Nyilvánvalóan a gyanúsítást követően is keletkezhetnek újabb nyomozati iratok. Az ezen iratok megismerésének jogát a Be. úgy biztosítja, hogy rögzíti: ezen iratok megismerését a hatóságoknak folyamatosan és olyan módon kell biztosítani, hogy a terhelt és védő az eljárás teljes iratanyagát legkésőbb a vádemelést megelőző egy hónappal megismerhesse.²⁵

3.2.1. A digitális bizonyítékok megismerésének módja

A megismerés módját a Be. a következőképpen szabályozza: „*A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárás ügyiratainak megismerését a megvizsgálás lehetővé tételével, erre irányuló külön indítvány vagy hozzájárulás esetén az ügyirat tartalmáról felvilágosítás adásával, tájékoztatás nyújtásával, saját részre történő másolat vagy felvétel készítésének lehetővé tételével, az ügyirat, valamint a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság által az ügyiratról készített kivonat vagy másolat kézbesítésével, illetve jogszabályban meghatározott egyéb módon biztosítja.*”

²¹ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 205. § (2) bekezdés.

²² Belovics Evin–Erdei Árpád (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 290.

²³ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 100. § (1) bekezdés.

²⁴ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 100. § (2) bekezdés.

²⁵ BARTKÓ Róbert–ELEK Balázs–FANTOLY Zsannett–HERKE Csongor: *A büntető eljárásjog tankönyve*. ORAC, Budapest, 2024, 258–259.

A fentiek kapcsán a büntetőeljárásban eljáró hatóságok által készített másolat kézbesítésének módja bír különös jelentőséggel, amikor tehát az ügyiratokról készített másolatot – a terheltnek főszabály szerint papír alapon, a védőnek elektronikus úton – küldik meg.

A digitális formában testet öltő bizonyítékok esetében ez abban az esetben, ha a digitális bizonyítékot különös nehézség nélkül lehet tárgyi bizonyítási eszközzé – például okirattá „alakítani” – nem okoz problémát. Példaként említve a mobiltelefonokon tárolt üzenetek, képek avagy egyéb elektronikus fájlok könnyedén kinyomtathatók és továbbíthatók az indítványozónak.

A megismeréshez fűződő jog problematikája azon digitális bizonyítékok esetében válik fontossá, amelyek esetében különösen jelentős, hogy azokat a terhelt és a védő eredeti, digitális formában ismeri-e meg. Erre pedig nagyszerű példa lehet a leplezett eszközök alkalmazásának eredménye, s annak fenti résztvevők általi megismerése.

3.2.2. A titkos bizonyítás eredményeinek megismerése

A leplezett eszközök alkalmazásának lehetőségét a Be. a titkos bizonyítékok között szabályozza. Titkos bizonyítékokon azokat a bizonyítékokat értjük, amelyek során nem jutnak érvényre a nyílt bizonyítékszerzés alapvető szabályai, azaz sokszor a bizonyítás elrendelése, az alkalmazás, sőt néhány esetben a bizonyítékszerzés eredménye is titkos marad. Az EJEB álláspontja szerint a titkos bizonyítékszerzés – különösen a telefonlehallgatás – beavatkozás a magán- és családi élet, valamint a levéltitkokhoz fűződő jog gyakorlásába. Az ilyen beavatkozás csak és kizárólag törvényben meghatározott esetekben lehetséges.²⁶ Óriási jelentősége van tehát annak, hogy az állampolgárok magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását, személyes adatait súlyosan korlátozó leplezett eszközök alkalmazását milyen törvényi garanciarendszer biztosítja.²⁷

Visszakanyarodva az eljárás ügyiratainak megismeréséhez fűződő joghoz, mindenképp szükséges hangsúlyozni – bár titkos bizonyítékokról van szó –, hogy a vádemelést megelőzően lehetőséget kell biztosítani a terheltnek és védelemnek arra, hogy ezen nyomozati iratokat is megismerhessék. A megismerés módja ezen dokumentumokra is irányadó. A leplezett eszközök alkalmazásánál a Be. rögzíti, hogy a leplezett eszköz alkalmazásáról jegyzőkönyvet vagy feljegyzést kell készíteni.²⁸

A lehallgatási anyagok mint leplezett eszköz alkalmazásának eredményei – a Be. 205. §-ában foglalt fogalmat alapul véve – elektronikus adatnak tekinthetők. A lehallgatási anyagokból a későbbiekben jelentés – tárgyi bizonyítási eszköz: irat – készül, amely a lehallgatási anyagokon hallottak papírra vetése. Gyakori, hogy az eljárás ügyiratai között a terhelt és a védő a leírt anyagot kapja kézhez. A védelem szempontjából ez nem olyan probléma, amelyet nem lehetne orvosolni, hiszen a védelem indítvány útján a konkrét lehallgatási anyagot is megkaphatja másolat útján.

Az aggályok abban a tekintetben merülhetnek fel, ha a terhelt a lehallgatási anyagot nem, csupán az ahhoz kapcsolódó jelentést kapja meg. Persze, a terheltnek is lehetősége van másolatot kérni a lehallgatási anyagról, de a terhelt nem mindig van olyan helyzetben, hogy az anyagokhoz hozzáférhessen. Erre jó példa lehet, hogy a leplezett eszközök az öt évig terjedő vagy súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény esetén alkalmazhatók,²⁹ ami reálissá teszi azt, hogy a terhelttel szemben sor kerülhet a legszigorúbb kényszerintézkedés alkalmazására. A kérdés pedig az, hogy a lehallgatási anyagok leírt formában történő megismerése sérti-e a tisztességes eljáráshoz fűződő jogot, s így – például a

²⁶ BARTKÓ–ELEK–FANTOLY–HERKE: i. m., 179.

²⁷ CZINE (2020): i. m., 225.

²⁸ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 243. §.

²⁹ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 234. § (1) bekezdés.

büntetés-végrehajtási intézetnek – biztosítania kell-e, hogy a terhelt meghallgathassa a lehallgatási anyagot. Álláspontom szerint a kérdés lényeges, hiszen a lehallgatási anyagoknál különösen igaz, hogy – a hangsúlyok, szöveggörnyezet alapján – más és más jelentést hordozhat valami élőszóban, mint ugyanaz leírva.

4. A tisztességes eljáráshoz való jog a digitális bizonyítékok tükrében

A büntetőeljárást a tisztességes eljárás követelményei szerint kell lefolytatni, amelynek alapvető összetevője a védekezéshez való jog és az iratbetekintési jog is. A büntetőeljárás során, annak későbbi szakaszában is vizsgálható, hogy az iratbetekintési jog esetleges megsértéséből adódó tisztességes eljárás csorbulása jár-e esetleges további jogkövetkezményekkel.³⁰ Jelen fejezetben azt vizsgálom, hogy milyen következményei lehetnek annak, ha a terhelt és/vagy a védelem a rendelkezésre álló digitális bizonyítékokat nem eredeti formájukban ismeri meg, hanem csak azok kivonatát, lehallgatási anyag kapcsán csupán annak leírt változatát. Az iratmegismerésen túlmenően fontos arra is kitérni, hogy mi a garancia arra, hogy adott digitális bizonyíték nem a mesterséges intelligencia terméke.

4.1. A tisztességes eljáráshoz való jog csorbulásának következményei az iratmegismerési jog tükrében

A fentiekből kiindulva érdemes vizsgálat tárgyává tenni, hogy az EJEB a jogkövetkezményeket tekintve miként tekint az iratmegismerési jognak, valamint a fegyverek egyenlősége elvének mint a tisztességes eljáráshoz fűződő jog részjogosítványainak a sérelmére. Az EJEB viszonylag korán rámutatott a *Lamy kontra Belgium*-ügyben,³¹ hogy a jogsértés megállapítható abban az esetben, ha a bíróság nem tette lehetővé a terheltnek, hogy az előzetes letartóztatásának alapjául szolgáló iratokba betekintszen.³²

A *Lamy kontra Belgium* ügyben tehát az EJEB megvalósultnak látta a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét azzal, hogy a terhelt nem fért hozzá a kényszerintézkedés elrendelésének alapját képező iratokhoz. Mi a helyzet azonban akkor, ha az iratok megismerésének módját, mélységét vesszük górcső alá. Fontos kérdés, hogy sérül-e a tisztességes eljáráshoz való jog abban az esetben, ha például a büntetés-végrehajtási intézetben lévő elítélt nem eredeti formájában tudja megismerni a lehallgatás anyagát, hanem csak annak leiratát olvashatja el. A következőkben ebben a tekintetben vizsgálom az EJEB döntéseit.

A *Klimentyev kontra Oroszország*-ügyben³³ rámutatott az EJEB, hogy a fegyveregyenlőség elve azt a lehetőséget jelenti a felek számára, hogy megismerhessék az összes előterjesztett bizonyítékot, és azokkal kapcsolatban észrevételeket, indítványokat tehessenek. Mindezt olyan feltételek mellett, hogy az ellenérdekű félhez képest lényeges hátrányt ne szenvedjenek. A büntetőügyekben a 6. cikk (1) bekezdése átfedi a 6. cikk 3. §-ának különleges garanciáit, ugyanakkor nem korlátozódik az ott deklarált minimális jogokra.³⁴ Valójában a 6. cikk (3)

³⁰ ELEK Balázs: A kényszerintézkedésekhez kapcsolódó iratmegismerési jog a nyomozás során. In.: Elek Balázs–Fázi László (szerk.): *Az ítélőmesterség dilemmái. Tanulmányok Dr. Remes Zoltán bíró emlékére*. Printart-Press, Debrecen, 2015, 88–89. (a továbbiakban: ELEK 2015)

³¹ Case of Lamy v. Belgium (Application no. 10444/83). Judgment, Strasbourg, 30 March 1989

³² ELEK (2015): i. m., 88.

³³ Case of Klimentyev v. Russia (Application no. 46503/99). Judgment, Strasbourg, 16 November 2006

³⁴ Ilyen deklarált jog a védekezéshez szükséges idő biztosítása, az ingyenes tolmáchoz való jog, személyesen vagy védő útján történő védekezéshez való jog, a tájékoztatáshoz való jog, valamint a kérdezési és indítványtételi jog.

bekezdésében foglalt garanciák a 6. cikk 1. §-ában meghatározott tisztességes eljárás fogalmának alkotóelemei.³⁵

Fontos megjegyezni, hogy ebben az ügyben az EJEB kimondta: meg kell ismernie a másik félnek valamennyi előterjesztett bizonyítékot, azonban elegendő úgy, ha a másik félhez képest „lényeges hátrányt nem szenved.” Ez azt jelenti, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben lévő terhelt esetében elég, ha a lehallgatási anyagot leírt formában ismeri meg, vagy ez már a másik félhez képest lényeges hátránynak tekinthető?

A *Rowe és Davis kontra Egyesült Királyság*-ügyben³⁶ az EJEB deklarálta, hogy a kontradiktórus eljárás és a fegyveregyenlőség egymással összefüggenek és egymást feltételezik is. A vád köteles minden, a birtokában lévő, a terhelt javára és terhére szóló bizonyítékot bemutatni, hogy arra a védelem reagálhasson.³⁷ A *Van Mechelen és mások kontra Hollandia*-ügyben³⁸ az EJEB hangsúlyozta, hogy a bizonyítékokhoz való hozzáférés joga nem abszolút, az nemzetbiztonsági vagy tanúvédelmi okokból korlátozható, a bíróságnak kell mérlegelnie a közérdek és védelem joga közötti egyensúly meglétét.³⁹

A fentieket erősítette meg az EJEB a *Natunen kontra Finnország*-ügyben.⁴⁰ Ebben az ügyben az EJEB megerősítette, hogy a bizonyítékokhoz való hozzáférés joga nem abszolút. Vannak olyan esetek, amikor más magánszemélyek joga vagy fontos közérdek (például a nemzetbiztonság védelme, illetve tanúvédelem) miatt, valamint a folyamatban lévő nyomozás érdekeire tekintettel bizonyos bizonyítékokat nem lehet a védelem tudomására hozni. Ebben az esetben az EJEB vizsgálata arra terjedt ki, hogy a döntéshozatali eljárás biztosítja-e a kontradiktórus eljárás elveinek, a fegyveregyenlőségnek és a terhelt érdekeinek érvényesülését.⁴¹

A fenti négy ügyben tehát az EJEB egyrészt deklarálta, hogy a bizonyítékokhoz való hozzáférés nem abszolút, annak kapcsán bizonyos korlátok – tanúvédelem, nyomozás érdekei stb. indokán – felállíthatók. Másrészt pedig hangsúlyozta, hogy az iratok megismerésének jogát olyan módon kell biztosítani, hogy a másik félhez képest lényeges hátrányt az adott eljárási résztvevő ne szenvedjen.

Álláspontom szerint – a fenti gyakorlatot alapul véve – az EJEB szerint nem sérül a tisztességes eljáráshoz való jog abban az esetben, ha a fogva lévő terhelt csak a lehallgatási anyag leírt verzióját ismeri meg, azt ténylegesen meghallgatni nem tudja. Ebben az esetben nem sérülne a bizonyítékok megismeréséhez fűződő joga, különösen akkor nem, ha azt vesszük figyelembe, hogy az olyan ügyekben, ahol rendelkezésre áll a leplezett eszközök keretében beszerzett bizonyíték (tapasztalataim alapján), mindig indítványozzák a hanganyag bizonyítási eljárásban történő meghallgatását, így téve azt a tárgyalás anyagává. Ebben az esetben pedig azt a terhelt is hallja, arra észrevételt tehet.

Részben kapcsolódhat ide az EJEB *Rook kontra Németország*-ügyben⁴² hozott döntése. Az irányadó tényállás szerint a kérelmezőt – egy szórakoztatóelektronikai cég felsővezetőjét – vesztegetés miatt ítélték el. A nyomozás során óriási mennyiségű elektronikus adatot gyűjtöttek be: mintegy 45 ezer rögzített telefonhívást, 34 ezer egyéb telekommunikációs adatot, valamint 14 millió elektronikus fájlt. Ebből a masszív adathalmazból csupán 28 hívás leirata és 1100 elektronikus fájl került be ténylegesen a nyomtatott nyomozati aktába. A kérelmező arra

³⁵ CZINE (2020): i. m., 262.

³⁶ Case of Rowe and Davis v. The United Kingdom (Application no. 28901/95). Judgment, Strasbourg, 16 February 2000

³⁷ CZINE (2020): i. m., 262.

³⁸ Case of van Mechelen and others v. The Netherlands (Applications nos. 21363/93, 21364/93, 21427/93 and 22056/93). Judgment, Strasbourg, 23 April 1997

³⁹ CZINE (2020): i. m., 263.

⁴⁰ Case of Natunen v. Finland (Application no. 21022/04). Judgment, Strasbourg, 30 June 2009

⁴¹ CZINE (2020): i. m., 276.

⁴² Case of Rook v. Germany (Application no. 1586/15). Judgment, Strasbourg, 25 July 2019

panaszkodott, hogy ügyvédjének nem volt elegendő ideje és lehetősége megismerni a teljes begyűjtött adathalmazt, és így nem tudta megfelelően előkészíteni a védelmet. Az EJEB kiemelte, hogy a modern nyomozati eszközök hatalmas mennyiségű adatot generálhatnak, de ezeknek a büntetőeljárásba történő integrálása nem okozhat indokolatlan késedelmet. A tisztességes eljárás nem követeli meg, hogy az ügyvéd minden egyes felvételt meghallgasson, elegendő volt, hogy keresési paraméterek alapján hatékonyan leszűrjék és kielemezheték a releváns információkat. Kezdetben valóban nehézséget okozott, hogy az átadott 14 millió fájl tartalmazó másolatot csak drága, speciális szoftverrel lehetett megnyitni, ám a hatóságok rövid időn belül biztosították az adatokat egy interneten ingyenesen elérhető szoftverrel is olvasható formátumban. A védelemnek három és fél hónapja volt ezen elektronikus bizonyítékok elemzésére, ami az EJEB álláspontja alapján elegendő volt.

E döntés kapcsán, meggyőződésem szerint a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme azért nem következett be, mert végül a terheltnek és a védőnek lehetősége nyílt arra, hogy nem csupán a nyomtatott formában, de eredeti – digitális – formátumban is megismerhessék a bizonyítékokat. Nem sérül tehát a terhelt tisztességes eljáráshoz fűződő joga abban az esetben, ha a lehallgatási anyag rendelkezésre áll, annak megismerését nem korlátozzák, a terheltnek joga van azt megismerni eredeti formájában annak érdekében, hogy a védekezésére fel tudjon készülni, legyen szó szabadlábon védekező, vagy a legsúlyosabb kényszerintézkedés hatálya alatt álló személyről.

Ha ez nem történt volna meg, az jelenthette volna a jog sérelmét, hiszen az elektronikus bizonyíték valamint annak leirata, nyomtatott formája nem ugyanaz. A leirat és a hanganyag egyenértékűségének szemlélete aggályos lehet, hiszen a lehallgatási anyag leírt változata és a tényleges hanganyag értelmezései között különbség lehet a különböző hangsúlyok és a szöveggörnyezet alapján. Amennyiben a terheltnek nincs lehetősége a fogvatartás körülményei között megismerni, meghallgatni a lehallgatási anyagot, és azt ő maga csupán a bíróságon, a bizonyítási eljárásban hallja először, az sértheti a tisztességes eljáráshoz való jogot. Az EJEE 6. cikk 3. §-a határozza meg, hogy a terheltnek rendelkeznie kell elegendő idővel a védekezése kialakítására.

Ennek gyakorlati jelentőségére a Debreceni Ítéltábla is rámutatott két döntésében. A Debreceni Ítéltábla a Bf.III.372/2024/32. számú végzésében rámutatott, hogy az ügyben szereplő egyik hanganyag esetében nyomozati hiányosság merült fel. Ennek oka pedig az volt, hogy a felvételen szereplő *hanganyag nem volt összhangban a vádiratban szereplő leirattal*, és az eljáró ügyész nem tudta megjelölni, hogy *a hanganyag és a leirat közül melyik a bizonyíték*. Ennek ellenére – mutatott rá az Ítéltábla – az elsőfokú bíróság felolvasással a bizonyítás anyagává tette a nyomozati iratok között fellelhető leiratokat, de így sem vált egyértelművé, hogy a két leirat közül melyik állhat a bizonyítékként felhasználható felvétel mögött.⁴³ A Bf.II.56/2012/57. számú ítéletében arra mutatott rá a Debreceni Ítéltábla, hogy az elsőfokú bíróság ügyfelderítési kötelezettségének alapvetően eleget tett, ugyanakkor a titkos információgyűjtés során keletkezett hangfelvételek tárgyaláson történő lejátszásának mellőzése részleges felderítetlenséget eredményezett. A bíróságnak hivatalból is indokolt lett volna a bizonyítás felvétele és a hangfelvételek lejátszása, erre irányuló védelmi indítvány esetében pedig egyenesen mellőzhetetlen a bizonyítási eszköz *közvetlen* megvizsgálása, amit megkövetel a tisztességes eljáráshoz való jog elve, illetve a fegyverek egyenlőségének elve.⁴⁴

Utóbbi esetben tehát a bizonyítékok megismerésének ezen módját a büntetés-végrehajtási intézet keretei között kell(ett volna) biztosítani a büntetőeljárás hatálya alatt álló személynek. Meggyőződésem szerint ez nem okozhatna problémát, tekintettel arra, hogy Be. által biztosított telekommunikációs eszközök használatának elterjedésével a büntetés-végrehajtási intézetek rendelkeznek a megfelelő technikai eszközökkel.

⁴³ Debreceni Ítéltábla Bf.III.372/2024/32. számú végzése.

⁴⁴ Debreceni Ítéltábla Bf.II.56/2012/57. számú ítélete

Nem is kell rögtön a speciális kamerákkal ellátott távkihallgató helyiségekre gondolni, elég csak az ügyvédi beszélők esetére fókuszálni. A terhelt és a védő közötti kapcsolattartás működhet telekommunikációs eszköz – korábban Skype, ma már a Microsoft Teams – felületén. A lehallgatási anyag megismerésének lehetősége biztosított lehet, ha a terhelt a hanganyag másolatát kézhez kapva az ügyvédi beszélőben rendelkezésre álló számítógépen azt meghallgatja, közben jegyzeteket készíthet. Ebben az esetben a védekezésre történő felkészüléshez biztosított elegendő idő, mint a tisztességes eljáráshoz fűződő jog egyik részjogosítványa, megadatik a terheltnek, aki nem a bizonyítási eljárás kellős közepén hall meg akár évekkal korábbi lehallgatásokat, és elképzelhető, hogy hirtelen be sem tudja azokat azonosítani. Könnyen elképzelhető, hogy a vád tárgyává tett cselekményhez az adott beszélgetésnek nincs köze, és ha azt korábban megismeri eredeti formájában, nem leírva, azt könnyebben azonosítja.

Úgy gondolom, a Debreceni Ítéltábla mellett a Szegedi Ítéltábla is felismerte annak jelentőségét, hogy más a digitális bizonyíték, és más az abból képzett tárgyi bizonyítási eszköz. Az ÍH2018. 130. számú határozatban ugyanis a Szegedi Ítéltábla rámutatott, hogy a büntetőügyben elektronikus formában keletkezett összes iratról a vádlott részéről ismételt előterjesztett elektronikus másolat kiadása iránti kérelem nem utasítható el. A további másolatok kiadását az illeték megfizetését követően engedélyezni kell.

Ez az eseti döntés a büntetőeljárás iratmegismerés jogintézményének – a digitális kor elvárásaihoz igazodó – dogmatikai újraértelmezése szempontjából meghatározó jelentőségű. A döntés a büntetőeljárás során keletkezett elektronikus adatokhoz, illetve a lefoglalt adathordozók tartalmához való hozzáférés szabályozási körét vizsgálja, különös tekintettel a korábbi és a hatályos büntetőeljárás törvény közötti átmeneti időszak jogalkalmazási kihívásaira. Az eljárás alapjául szolgáló jogvita lényege az elítélt ismételt másolatkészítés iránti kérelme volt, amely a büntetőeljárás során keletkezett, lefoglalt adathordozókon tárolt elektronikus bizonyítékok sokszorosítására irányult. Az elsőfokú bíróság az elutasító döntését a régi Be. 70/B. § (10) bekezdésére, valamint a másolatkészítés egyszeri teljesítésére alapozta, szemantikailag az „eljárás jogerő” és a „szolgáltatás teljesítettsége” fogalmkörébe helyezve a problémát. Ezzel szemben a másodfokú bíróság – a jogorvoslati eljárásban – a kérdéskört a védelemhez való jog valamint az iratmegismerés garanciális szabályainak tükrében vizsgálta, élesen elhatárolva az adat megismeréséhez fűződő abszolút jogot az adathordozóra történő, technikai reprodukciót igénylő másolatkészítés szolgáltatási jellegétől.

A döntés egyik legfontosabb jogelvi eleme az iratmegismerés és a másolatkészítés közötti különbség. A bíróság rögzítette, hogy bár a terheltnek az ügyiratok megismeréséhez fűződő joga garanciális jelentőségű, a másolatkészítés, különösen, ha az elektronikus adathordozókon tárolt nagy volumenű adatok fizikai reprodukcióját igényli, már nem tekinthető az eljárási jogok korlátlan, alanyi jogon járó elemének. A jogalkotó által biztosított illetékmentesség az első alkalommal igényelt másolatra vonatkozik, amely a védekezéshez való jog érvényesülését hivatott biztosítani. Ezt követően a további másolatok iránti kérelem már nem a büntetőeljárás alapjogok sérelmét, hanem a technikai erőforrások igénybevételeét érinti, így az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény szabályai szerint, költségtérítés mellett teljesíthető.

A bírósági érvelés különös jelentőséggel bír az elektronikus bizonyítékok kezelése vonatkozásában, mivel rámutat arra a dogmatikai nehézségre, hogy a digitális adatok elvi sokszorosíthatósága nem írja felül a büntetőeljárás racionális igazgatásának szempontjait. A döntés implicit módon elismeri a digitális bizonyítékok sajátosságait: az adathordozó (*hardware*) és az azon tárolt tartalom (adat) kettősségét. Ezzel a bíróság egyfajta költséghatékony procedurális egyensúlyt teremt, ahol az állam az eljárás kezdetén biztosítja a bizonyítékok megismerhetőségét, ám a további, repetitív igényeket már az eljárási jogi és költségvetési fegyelem keretei közé szorítja. A másodfokú bíróság eljárása tehát korrigálta az

elsőfokú végzés indokolását: az elutasítás helyett a kérelem teljesítését rendelte el, de a költségviselés egyértelmű előírása mellett.⁴⁵

4.2. A digitális bizonyítékok eredetiségének kérdései

A digitális bizonyítékok kapcsán nem csupán azok megismerése jelentős, hanem az a kérdés is, hogy az adott bizonyíték eredetinek tekinthető-e. Azt gondolom, hogy a mesterséges intelligencia korában az ezzel kapcsolatos aggályok nem eltűntek, ha például a deepfake technikára gondolunk. A tisztességes eljáráshoz fűződő jog pedig nyilvánvalóan megköveteli a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályok betartását.

A deepfake – magyarrá fordítva: „mélyhamisítás” – teljesen vagy részben kitalált, vagy egy meglévő, valós tartalom manipulálásával létrehozott videó, hang vagy egyéb tartalom. A deepfake veszélyeként azonosítják, hogy megjelenésével megkérdőjeleződik a valóságba vetett bizalom. A deepfake számos módon bekerülhet a bizonyításba. Könnyen elképzelhető, hogy maga a bizonyítékot előterjesztő hozza létre szándékosan, az is előfordulhat, hogy a más által hamisított bizonyítékot terjeszti be, tudva annak hamis voltáról, de megtörténhet az is, hogy ő maga sem tud róla, mert őt is megtéveszti a manipuláció.⁴⁶ Ha belegondolunk abba, hogy a deepfake révén egy ember arca, hangja, de még a mozgása is újraterezhetővé válik, azaz az arca kicserélhető, animálható, akkor rájövünk, hogy a technológia a bizonyításra nézve valóban komoly veszélyt hordoz, hiszen összemosza a valóságot a fikcióval.⁴⁷

Hogyan kerülhető el, hogy a deepfake által létrehozott hamis, avagy hamisított bizonyítékok, beszivároghassanak egy-egy büntetőeljárás bizonyítási eljárásába, teljes mértékben tévútra vigyék azt? Hangsúlyozandó, hogy a jelenleg létező kép- és hangimitációk jellemzően kiforrotlanok, azaz az esetek többségében megállapítható azok nem valós volta, de a robbanásszerű fejlődésnek köszönhetően ez a közeljövőben változhat.⁴⁸

A digitális bizonyítékok számos formában jelenhetnek meg a büntetőeljárásban.⁴⁹ Egyetértek Tóth Marcellel abban, hogy azokban az esetekben, ahol a büntetőeljárás során belül nagyobb hangsúlyt kap a digitális technológia, a digitális bizonyítékokat, az információs rendszert érintő eljárási cselekmények tekintetében indokolt lehet igazságügyi informatikai szakértő igénybevétele.

A *Digital Forensic Science* – a bűnügyi informatika – egy rövid múlttal rendelkező bűnügyi segédtudomány, amelynek feladata a bizonyítékok hiteles összegyűjtése, elemzése és bemutatása.⁵⁰ A digitális szakértés lényegi része abban ragadható meg, hogy a számítógépes rendszerek betekintést engednek a múltba. A szakértő elő tud hívni korábbi e-maileket, chatüzeneteket. Ezen adatok felfedhetik az elkövető motivációit, amelyek a bűncselekmény elkövetésére sarkallták. Amíg egy kamera megmutat harminc képet, addig egy szakértő képes lehet további többszáz törölt elemet előhívni.⁵¹

Tény, hogy a mesterséges intelligencia széleskörben történő elterjedése a digitális bizonyítékok térhódításával együtt komoly kihívások elé állíthatja a büntetőeljárást. Ahogyan arra feljebb hivatkoztam, jelenleg ezen technikák még nem olyan kiforrottak, hogy ne lehessen

⁴⁵ A Szegedi Ítéltábla Bpkf.IV.511/2018. sz. határozata. Közzétéve: ÍH 2018. 130. szám alatt.

⁴⁶ HERKE Csongor: A bizonyítékok újraértékelése: a deepfake technológia hatása a büntető igazságszolgáltatásra. *Magyar Jog*, 2024/6, 331.

⁴⁷ NYITRAI Endre: *A digitális adatok és a modern technikai eszközök jelentősége a kriminalisztikában. A deepfake és a fake news jelenségek*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2025, 131. (doi: 10.36250/01198_00)

⁴⁸ TÓTH Marcell: A digitalizáció egyes kihívásai a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 2024/2, 201. (doi: 10.38146/BSZ.2024.2.1)

⁴⁹ ILLÉS Ákos: Hamis bizonyítékok, valós következmények – A deepfake kihívásai a büntetőeljárásban. *Magyar Jog*, 2026/4, 237–247. (doi: 10.59851/mj.73.04.5)

⁵⁰ TÓTH: i. m., 201.

⁵¹ GARFINKEL, Simson L.: Digital Forensics. *American Scientist*, 2013/5, 370–377. (doi: 10.1511/2013.104.370)

akár egyszerű odafigyeléssel megállapítani, mi valós és mi nem. Azonban nem vitás, hogy hamarosan egy-egy bizonyíték kapcsán komoly kihívást jelenthet a büntetőeljárásban annak megválaszolása, hogy nem manipulált-e az adott digitális bizonyíték.

A digitális bizonyíték a kiterjedt információtartalma révén elősegíti a bűnösség megállapítását, ugyanakkor egyedi kihívásokat is támaszt. Nagy volumene, gyors keletkezése és manipulálhatóságának lehetősége bonyolulttá teszi a hitelesítését. A digitális bizonyítékok emellett különféle külső hatásoknak és emberi tényezőknek is ki vannak téve, amelyek veszélyeztethetik a sértetlenségüket. Szemben a fizikai bizonyítékkal, amelynek dokumentálása kézenfekvő, a digitális bizonyíték jóval összetettebb eljárásokat igényel. A távoli hozzáférés egyszerűsége, a fájlok másolhatósága és a felhasználói mobilitás megnehezíti a digitális bizonyítékok dokumentálását és megőrzését. A digitális bizonyíték sérülékeny természete miatt a nyomozás során végig aprólékos dokumentációra van szükség. Az a bizonyíték felel meg csak a felhasználhatóság szigorú kritériumainak, amely változatlan és megbízható marad. Ezért elengedhetetlen a digitális bizonyítékok tekintetében is egy „felügyeleti lánc” biztosítása (angolul *Chain of Custody*), amely garantálja a digitális bizonyíték sértetlenségét és hitelességét a teljes büntetőeljárás alatt.⁵²

Az „*amit nem írtál le, az meg sem történt*” elve hűen tükrözi az alapos dokumentáció iránti alapvető igényt, figyelembe véve a digitális bizonyítékok már említett sérülékeny természetét. A megfelelő dokumentáció elengedhetetlen annak igazolásához, hogy a bíróság elé tárt bizonyíték hiteles és manipulációmentes. A felügyeleti lánc folyamata ezt úgy biztosítja, hogy aprólékosan rögzíti a bizonyíték „útjának” minden egyes lépését az ügy teljes életciklusa során. Az elvnek az alábbi kérdésekre kell választ adnia: Mi: azaz mi maga a bizonyíték? Hogyan: azaz hogyan történt a gyűjtése és a tárolása? Ki: azaz ki vette birtokba, ki rendelkezett felette? Mikor: azaz mikor történt a begyűjtése, továbbítása vagy kezelése? Hol: merre „utazott” a bizonyíték, hol tárolták/vizsgálták? Miért: miért volt szükség a bizonyíték továbbítására vagy átadására? A láncnak részletes beszámolóval kell rendelkeznie a bizonyíték kezeléséről, beleértve a vizsgálatban és elemzésben részt vevő személyek azonosító adatait, a helyszíneket és az elvégzett tevékenységeket. Ez az átfogó dokumentáció fenntartja a bizonyíték sértetlenségét, valamint növeli az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot a forenzikus folyamat során. Az eljárásokban a láncolatnak döntő jelentősége lehet a szakértői vélemény alátámasztása kapcsán. A bíróság elé tárva a láncolat igazolja a bizonyíték hitelességét és sértetlenségét, megerősítve a bizonyítékot.⁵³

A digitális bizonyítékok manipuláltsága kapcsán másik megoldást az igazságügyi informatikai szakértő alkalmazása jelentheti a büntetőeljárásban. A szakértő egyfajta garanciát biztosíthat már a nyomozás során arra vonatkozóan, hogy egy adott digitális bizonyíték hamis vagy hamisított-e.

Annak kapcsán, hogy a szakértő kirendelése mikor indokolt, egyetértek Elek Balázssal abban, hogy a kirendelésről már a nyomozás elrendelésekor szükséges elgondolkodni, hiszen az eljárás későbbi szakaszaiban az így be nem szerzett adatok már nem, vagy csak töredékesen pótolhatók.⁵⁴ Amennyiben nem rendeltek ki szakértőt a nyomozás során, a lehetőség adott a bírósági eljárásban is, és akár – egy téves elítélés következtében – a hamis vagy hamisított bizonyíték felhasználására alapított perújítási oknál is, csak az eljárás valamely szakaszában derüljön fény a bizonyíték valótlan voltára.

⁵² NATH, Souradip–BAEK, Jaejong: Digital Evidence Chain of Custody: Navigating New Realities of Digital Forensics, IEEE International Conference on Trust, Privacy and Security in Intelligent Systems, and Applications, Washington, 2024, 2.

⁵³ NATH–BAEK: i. m., 2.

⁵⁴ ELEK Balázs: Az informatikus szakértés a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 2014/7–8, 180.

A digitális bizonyítékok manipuláltságának kérdésével szoros összefüggésben született egy igen releváns döntés. A *Schenk kontra Svájc*-ügy⁵⁵ alapját képezte, hogy a terhelt, Pierre Schenk egy bontóperes eljárás során felbérelt egy férfit, hogy ölje meg a feleségét. Később a férfi kettejük telefonbeszélgetését felvette, és átadta a rendőrségnek. Az EJEB rávilágított, hogy az Egyezmény nem szabályozza közvetlenül egy-egy bizonyíték elfogadhatóságát, tekintettel a tényre, hogy annak szabályozása nemzeti hatáskör. Bár a felvétel jogellenes – mutatott rá az EJEB –, de nem sérült Schenk tisztességes eljáráshoz fűződő joga, hiszen a védelemnek volt lehetősége arra, hogy a felvétel hitelességét, valódiságát támadja.

Az EJEB álláspontja szerint tehát nem sérül a tisztességes eljáráshoz való jog akkor, ha a terheltnek és védőjének van lehetősége megismerni azokat. Nem számít az sem, ha a bizonyíték megszerzése jogellenes volt, a lényeg az eljárás tisztességes volta, s az, hogy a terheltnek érdemben legyen lehetősége támadni az adott bizonyítékot, s így vizsgálni azt, hogy manipulált-e.

5. Záró gondolatok

A fentiek során a digitális bizonyítékoknak a büntetőeljárás egyik alapelvével, a tisztességes eljáráshoz való joggal fennálló kapcsolatát vizsgáltam. Munkám elején kérdésként fogalmazódott meg, hogy miképpen egyeztethetők össze a digitális bizonyítékok ezen alapelvvel, ami egyaránt magában foglalja a bizonyítékok megismeréséhez fűződő jogot, valamint a digitális bizonyítékok törvényességét.

Előbbi kérdés kapcsán kifejezetten az motivált, hogy megvizsgáljam, a leplezett eszközök alkalmazása – lehallgatás – során keletkezett bizonyítékokhoz fűződő megismerés joga összhangban áll-e az alapelvvel, míg utóbbi esetben arra kerestem a választ, hogy a büntetőeljárásban jelenleg rendelkezésre állnak-e azon garanciák, amelyek biztosítják, hogy – a mesterséges intelligencia által – hamis vagy hamisított bizonyítékokat kiszűrjék.

A dogmatika, valamint az EJEB releváns gyakorlatának elemzése folytán azt szűrtem le, hogy a lehallgatási hanganyagok leiratának rendelkezésre bocsátása elegendő, nem szükséges az eredeti hanganyag átadása a fogva lévő terhelt számára annak érdekében, hogy a tisztességes eljáráshoz fűződő jog ne sérüljön. Ezt én aggályosnak tartom, holott a szükséges eszközök ennek kapcsán rendelkezésre állnak egy büntetés-végrehajtási intézetben belül is.

Ami pedig a hamis digitális bizonyítékokat illeti, álláspontom szerint az eljárás során megvannak azon garanciák, amelyek képesek biztosítani, hogy ne kerüljön a mesterséges intelligencia által hamisított bizonyíték a büntetőeljárásba.

⁵⁵ Case of Schenk v. Switzerland (Application no. 10862/84). Judgement, Strasbourg, 12 July 1988.